

מלאכת חורש ב: יסוד המלאכה והגבלות: (זמן קיץ מסכת שבת ג)

1. (יסוד המלאכה)

גמרא עג: מ"הזורע ווהחורש" עד "תנא הזורע"
רש"י עג: ד"ה "בא"י"
רמב"ם שבת פרק ז הלכה א עד "והקצירה"
מנחת חינוך מצוה לב מוסך השבת מלאכת החרישה אות א עד "אך באמת דהמשנה"
רש"י עג: ד"ה "גומא", וד"ה "פטור עליה"
מאירי עג. מ"והתחיל במנין המלאכות א. הזורע" עד "ושאלו בגמ' מכדי"
רמב"ם שבת פרק ז הלכות ב
רמב"ם שבת פרק ח הלכה א

2. (הגבלות)

משנה לח: (השנייה) עד "מעשה שעשו"
גמרא לט. מ"ולא יטמיננה בחול" עד "מיתבי רשב"ג"
תוספות לט. ד"ה "איכא בינייהו"

3.

מנחת חינוך מצוה לב מוסך השבת מלאכת החרישה אות ד

4.

משנה ביצה כג: (השנייה)
גמרא ביצה כג: מ"ואינה נגררת" עד סוף הפרק

מלאכת החרישה

חורשין עוד הפעם, ואשמעינן המשנה שעל פעם שניה נמי חייב משום חורש. וכן כתב הרע"ב כאן צמשנה דאם היה קרקע קשה וחרשו וזרעו ואח"כ חזר וחרשו מחייב אחרישה שניה וכו'. א"כ מסידור המשנה מסתעף דין ^{למלאכה} דחרישה שניה, א"כ למה לא כתב הר"מ דין זה דלחרישה שניה נמי חייב, ונריך ללמדנו גם דינים הנוהגים בארץ ישראל, וזפרט דמלמדנו דינים הנוהגים בימי בית השלישי תוצב"א, ומכל שכן הדינים הנוהגים גם עתה"ב. אך באמת דהמשנה משמיענו זה, וכפי המבואר שם צט"ס

[א] כן הוא צ"מ פ"ז ה"א. וצמשנה שם נמשך הזריעה צראשונה, ופרכינן בגמ' צע"ב, מכדי מכרז כרזי צרישא ליחני חורש צרישא והדר זורע, ואמרין תנא בארץ ישראל קאי דזרעי צרישא והדר כרזי. והנה הר"מ סמדבר כפי מנהג רוב העולם דמכרז כרזי צרישא, על כן מושב החרישה צראשונה. ועיין רש"י ד"ה צא"י כתב, קשה היא ואינו יכול לכסות בלא חרישה ואשמעינן דהא נמי חרישה היא. נראה מדבריו דודאי בארץ ישראל חורשין ג"כ צרישא ככל העולם"א, אך אחר הזריעה

חרישה
שניה

נתיבי מועד

א. לא הכנה שקודם הריפוי של הזריעה עצמה וע"כ יל"ד דאחרישה זו הראשונה ליכא חיוב חורש. ומאידך י"ל דכל ריפוי הקרקע שמועיל לזריעה הוא בכלל מלאכת חורש.

ב. ובס' ראש יוסף כתב ליישב דס"ל להר"מ דאין שום חידוש בדין בהא דחרישה שניה הויה חרישה דמ"ל חרישה ראשונה מ"ל חרישה שניה, אלא כיון דתנא בא"י קאי ובא"י החרישה החשובה היא חרישה שניה להכי נקט התנא חרישה שניה משום דהתנא נקט מלאכות החשובות שבפת. ולקמן מלאכת זריעה סק"ב כתב המנ"ח ליישב באו"א דס"ל להר"מ דכל רפויי ארעא שנעשה בקרקע שכבר יש בה זרעים תליא בפלוגתא דרבה ור"י מו"ק ב' ב' אי חיובו משום חורש או משום זורע, והר"מ הוכרח מכח הסוגי' שם לפסוק כר"י דחיובו משום זורע והסוגי' דרף ע"ג ב' דחרישה שני' הויה חורש אתיא כרבה, וע"כ הר"מ לשיטתו לא כתב

א. והיינו דבא"י מיחייב משום חרישה הן אחרישה ראשונה והן אחרישה שניה. ובס' שושנים לדוד כ' לחדש דבא"י עיקר החרישה היא חרישה שניה ועל חרישה ראשונה לא מיחייב כלל משום חורש. ובאבנ"ז ס' ס"ח סק"ז השיג ע"ד דודאי אף על חרישה ראשונה חייבים, והביא שכן מבואר להדיא בל' השיטה להר"ן והמאירי, ודקדק כן גם מד' רש"י והרע"ב שהביא המנ"ח דאשמעינן דהא נמי חרישה היא והיינו דהוקשה להם אמאי לא איירי מתני' בחרישה הראשונה וע"כ כתבו דקמ"ל חידוש דגם חרישה שניה הויה חרישה, הרי דפשיטא להו דאחרישה ראשונה ג"כ חייב. וע"ש. ולכא"ו יסוד הנדון בזה כיון דמלאכת חרישה הוא רפויי ארעא כדאי' מו"ק ב' ב', ובשאר מקומות רפויי הקרקע שקודם הזריעה הוא ההכנה לזריעה, אבל בא"י שהקרקע קשה וצריכין לחזור ולהרוש הרי נמצא דהריפוי שקודם הזריעה אינו עושה תכלית הריפוי שנעשה בכל חרישה לצורך הזריעה ול"ה

שאלם עושה גומא אינה מתקיימת כי דופני הגומא נופלים אינו חייב. ועיין זילא ח' ע"א תוס' ד"ה צעפר ופני יהושע, ואין להאריך צמח שהאריכו הראשונים והאחרונים.

[ד] ואם חרש צעלין שאינו נקוב אס חייב משום חרישה, אינו מצואר צש"ס ור"מ, רק גבי תולש מצואר [שצת ז"ה ע"א ובר"מ פ"ח ה"ג] שיש חילוק, וצעלין שאינו נקוב פטור, אבל כאן וצוריעה אינו מצואר. ועיין צספר מגן אבות [שס ד"ה והנה] נסמפק

עציץ
שאינו
נקוב

זוה, וכתב דתלוי אס זורע חייב צעלין שאינו נקוב חייב חורש ג"כ, ואס זורע פטור גס החורש פטור. ולפני זה צורע הניח צספק ג"כ דין הזורע אס חייב צעלין שאינו נקוב. וצספר חיי אדם הל' שצת [כלל י"א נשמת אדם סק"א] גבי זריעה, הכריע דעל זריעה חייב אף צעלין שאינו נקוב, וכאן צחרישה לא דיצר מזה, ול"ע, ואי"ה עוד יצואר צמלאכת הזריעה [אות ג']. ודיני עלין נקוב ושאינו נקוב, עיין הל' צכורים צמשנה למלך פ"צ ה"ט האריך צדינים אלו מאי זה אינו נקוב.

נתיבי מועד

דגם אי נימא דזריעה בעציץ שאינו נקוב הוי זורע מ"מ אחרישה לא יתחייב, די"ל דחרישה בעינן בקרקע בעציץ שאינו נקוב אין דינו כקרקע, והא דמחייב אזריעה ה"ט משום דלזריעה ל"ב שם קרקע אלא כל היכא דגורם צימוח הוי זורע. ואמנם לאידך גיסא, לכאו' ודאי דאי לא מחייב בעשא"נ משום זורע ל"ש שיתחייב משום חורש, דמלאכת חרישה יסודה הכנת הקרקע לזריעה אבל במקום דליכא חיוב זריעה ל"ש נמי חרישה. והנה המגן אבות נסמפק אחרישה בעציץ שאינו נקוב, ולכאו' יש מקום לחקור גס בעציץ נקוב לפמש"כ בכתבי הגר"ח (אות י') דבעציץ נקוב רק להזרעים ^{אוצר החכמה} יש דין מחובר דכיון שיונקים מהקרקע חשיבי מחובר אבל העפר שבעציץ אין דינו כמחובר, ומה"ט הק' דכל עציץ נקוב הוו טבל וחולין מעורבין זב"ז ע"ש. ומעתה יש להסתפק, אי נימא דחיוב חורש הוי בקרקע דוקא א"כ י"ל דגם בעציץ נקוב לא יתחייב אחרישה כיון דהעפר עצמו אינו כקרקע. אכן בעיקר הדבר יעוי' בס' אפיקי ים ח"ב סמ"ג שהאריך להוכיח דבעציץ נקוב גס העפר חשיב מחובר. וכן הוכיח בשיעורי הגר"ש רוזנבוסקי זצ"ל גיטין ז' ב', וכן נקט בחזו"א בכ"ד ע"י בדבריו עוקצין ס' ד' סק"ג ובערלה ס' א' סק"ז. ולפני"ז הרי פשוט דחייב ביה משום חורש.

ז. וע"ע במג"א ס' תצ"ח סקל"ב ובפמ"ג שם מש"כ בזה. והנה בתו' שם חילקו בין אם יש מעט עפר תיחוח וסביביו קרקע קשה דכשמסיר העפר תיחוח תשאר הגומא קיימת, ובין היכא דיש עפר תיחוח הרבה שכשיעשה גומא אינה מתקיימת כי דופני הגומא יפלו ולא יוכל להתקיים. והק' באג"ט חורש סק"ה אמאי כשהקרקע סביב קשה חשיב עשיית גומא, הא קרקע קשה לחודי' קאי והוי כנטילת עמודים מהעפר דשרי מה"ת כמבואר ברף קי"ג א' דגומות ממילא הויין. ותי' דעמודים התקועים בארץ לא מבטל להו התם, משא"כ עפר תיחוח שבקרקע קשה דמסתמא מבטל ליה התם וע"כ חשבינן ליה עשיית גומא. ובעיקר דברי התו' שם צ"ב במש"כ דעפר תיחוח היינו חול ואבק דרכים, ולפמש"נ לעיל דל"ש חרישה אלא בקרקע הראוי לזריעה הרי אבק דרכים אין ראוי לזריעה ומה שייך ביה חרישה כלל.

ח. והנה בנשמ"א (שציין המנ"ח) כתב דהזורע בעציץ שאינו נקוב חייב, עפי"ד הר"מ בפ"ח ה"ב דהשורה חיטים ושעורים במים הוי תולדת זורע, וביאור הדברים כמבואר בתשובת הר"מ שהובא בפ"י קדמון ממצרים שם ה"ד דכיון דעכ"פ עביד צמיחה הרי"ז תולדת זורע. ולכאו' עפי"ז יל"ד

ובהתראה וכרת במזיד ובלא התראה וחטא' בשוגג ארבעים חסר א' ולהן תולדות כל אחת בדומה לה ואין הפרש בין תולדה לאב אלא שאם עשה אב ותולדותיו בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת הא אם עשה תולדה חייב כאלו עשה אב בעצמו ואם עשה שתי תולדות היוצאות משני אבות חייב כאלו עשה שני אבות ולמדת שאלו עשה כל ארבעים חסר אחת בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת ואלו עשה אלף מלאכות אינו חייב אלא ארבעים חסר אחת שכל המלאכות נכללות באבות אלו שהשוניות כאן הם חשובות ליקרא אבות ושאר המלאכות תולדות להן ולא ¹³⁷ נמנית בכאן העברת ארבע אמות ברשות הרבים מפני שהיא תולדה של מוציא שכל ארבע אמות של אדם רשותו הם וכשמעביר חוץ מהם נקרא מוציא וזהו שאמרו עליה ¹³⁸ גמרא גמירי לה פירושו לחייבו משום מוציא שאלמלא כן לא חייבוהו מיתה שאין עונשין מהלכה למשה מסיני אלא שעשאוה תולדת הוצאה וכן יראה לי בהושטה ומ"מ בירושלמי ¹³⁹ אמרו יתר עליהן הושטה ולמה לא תניתה עמהם שכל המלאכות באחד וזו בשנים שכל המלאכות יש להם תולדה וזו אין לה תולדה ובסותר מיהא שהיא מנויה בכלל יש אומרים שצריך לפרשה אליבא דר' יהודה שהרי סותר אי אתה מוציא בה מלאכה צריכה לגופה והרי ר' שמעון פוטר על כל מלאכה שאינה צריכה לגופה ומ"מ לפי מה שכתבנו בפרק שני ¹⁴⁰ בענין כחם על הנר אינך צריך לכך.

ומלאכות אלו כלן יצאו לנו ממשכן שלא נסמכה ¹⁴¹ מלאכת שבת ¹⁴² למלאכת המשכן אלא שהמלאכות העשויות במשכן שנאמר בהם ¹⁴³ מלאכת מחשבת הם מלאכה לענין שבת הן שנעשית בבנין המשכן הן שנעשית ביריעות שש ועזים או בעורות האילים והתחשים או בסמנין הצריכים לצבעם והתחיל (בבבין) [במנין] ¹⁴⁴ המלאכות.

א'. הזורע והוא אב לכל מיני הצמחה ותולדות שלו נטיעה והרכבה ודומיהם. ב'. החורש בקרקע לרפותו כדי לזרוע בתוכו ושאלו בגמ' מכדי מכרב כרבי ברישא והדר זרעי ליתני החורש ברישא ותירץ תנא בארץ ישראל קאי דזרעי והדר כרבי כלומר שבא להשמיענו שכל שהוא בארץ קשה ונחרשה ונזרעה אם חרשה אחר הוריעה חייב אף על חרישה שניה. ג'. הקוצר והוא אב לזרעים ותולדות שלו בוצר בענבים וגודר בתמרים ומוסק בזתים ואורה בתאנים ודומיהן. ד'. המעמר והוא שמאסף העומרים אחר שהניחום הקוצרים במקום וצוברם במקום אחד וקושרם והוא הדין אם אסף השבלים אחת אחת ועשה מהם עומרים וכן כל כיוצא בזה. ה'. הדש כלומר שדש בבהמות או במקל להוציא התבואה מתוך השבלים ותולדה שלו מי שכותש להסיר קליפת החטה כגון אלו שמתקנים אותם לצורך מעשה קדירה. ו'. הזורה ר"ל ברתת לרוח או בכברה שנקביה גסים להפריש התבן מן הבר. ז'. הבורר ר"ל שבורר בידו פסולת מתוך האוכל כגון צרורות ועפר. ח'. הטוחן. ט'. המרקד בנפה להסיר הסובין והמורסן מתוך הקמח ובגמרא שאלו שהרי זורה ובורר ומרקד שלשתן מין אחד הן להפריש איכל מתוך פסולת ולמה נחלקו לשלשה ותירץ כל מילתא דהויא במשכן אע"ג דאיכא אחריתי דדמיא לה חשיב להו ופירוש הדברים אחר שאין מעשיהם שוים

זהו.
 141 רש"י לעיל דף מט: ד"ה כנגד עבודות המשכן, ושאר ראשונים.
 142 שמות לה 1-4.
 143 שם 33.
 144 תתקון ע"פ כ"פ.

137 מכאן ועד "אין לה תולדה" מחי' הרמב"ן כאן ד"ה אבות מלאכות, ועי' ג"כ בעל המאור להלן (רי"ף וילנא דף לו:).
 138 להלן דף צו: ולכונת דברי רבנו עי' בחי' הר"ן שם ד"ה כל.
 139 בסוף סוגית משנתנו (דף נב:).
 140 בסוף ביאור המשנה הרביעית ד"ה

[267]

(א) לקמן קמה. (ב) ע"ש קמו. (ג) וי"ל האזן. מוס' זמנין: כחמה. וכו'. מלך דבש.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מי פכת מעשה טבריא אסיפא:

גליון הש"ס

גמרא דחלפי אפיתחא דגיהנם. עיין חולין דף ח ע"א מוס' ד"ה בחמי טבריא:

מוסף רש"י

כל שבא בחמין. כלומר שמתבשל (קטן קמה). שורין אותו בחמין בשבת. כפי שהלכה היא. אבל שלא בא בחמין מלפני השבת. כגון בשר יבש שאכלין אותו מי על ידי הדקק (שם). מדויחין אותו. ולא אמרינן דהוה כולל לא שורין (שם). חרין פון המליחה ישן. דג מלח על שנה שעברה (שם). וקוליות האסיפון. שם דג שאכלין אותו ממת מלח על ידי הדקק במתן. והנה דקקת חמה. ונהך בשביל שזו גמר מלאכתו והוה כישול (שם). נהנהק בשביל לתוך הבור. שאין בו מים (קטן קמה). בשביל שהוא שבור. על הקרח ממת החום (שם). ואת הרים הדפים בחיים בשביל שיצטוו. כל מלח מים יפס לתוך מקוה מים רעים להשתמר שיעטנו ולא יחמו (שם).

תוס' ישנים

(א) וכו"ל נמי אסרי שמה יתמה דלף בניית אסרי לחמתו לזרף מליחה ב. (ב) ואין נראה כי כ"כ קשה דלא מיישקן שמה יתפר דממשיכה א"ל אלא כחול דוקא לתוך מקוה ובעליון לו כל הערך ומכר לו מעט:

רבינו הגאון

כענין מליחה ישן וקוליות האסיפון שהדחתן היא גמר מלאכתן. ולא יפקיענה בסודרין. ור' יוסי מתייר. ואוקמה רב בחמין (במתח) כ"ע לא פליגי דשרין בתולדות האור כולי עלמא לא פליגי (דשרי) [דאסרו], כי פליגי בתולדות חמה, תיק סבר גורנין תולדות חמה אסור תולדות חמה אור, ור' יוסי סבר לא גורנין. ואמר רב רבנן לרבי יוסי והא מעשה שעשו אנשי טבריא תולדות חמה הוא דאסרי רבנן לאנשי טבריא. אע"ג דדחי ר' יוסי ואמר תולדות אור הן, ק"ל כתיב. אמר רב חסדא

כירה פרק שלישי שבת

ל"א.

עין משפט
נר מצווה

ג א ב מיי פ"ט מהל' שבת הלכה ג ופכ"ב הלכה ט סמנ לאוין סה טו"ע ע"א סמנ שיה ספק ג:

לעני רש"י

טורני"א. טנה.

מוסף תוספות

א. [וקשה] למה אסרו ביר"ט, דהא איסור הטמנה בדבר המוסף אינו אלא בערב שבת גזירה שמה יתחה במחלים, וחתוי חללים מותר הוא ביר"ט. ירע"ב. ב. דכיון דהיריעה אסורה ביר"ט, וכוונתם במים אלו להרעיה. ירע"ב. ג. בחמי טבריא. ירע"ב. ד. זה חיי עובר בתוך האמב ופיהו ויצא לחוץ. מי הריץ לט: סוד"ה ממשה. ה. ומיזיו יוצאין ונשפכין לגומא שבקרקע. מי הריץ לט: סוד"ה ממשה. ו. והריץ שמתין בדבר המוסף שאסרו חכמים. ירע"ב. ז. כדי שתתרכך יתהר. ח. הריץ. י. לאחר שיתרבה מן האש. מוס' הא"ש. ט. שלא תבשלה ביר"ט. אע"פ שתבשלה ביר"ט, דהוה לא אפשר לאחויבה עלה מים בשול. אפי"ה מי הריץ. י. כלומר, אין שורין אותו בכלי ראשון, אבל שופכין בכלי ראשון עליו. מוס' הא"ש. משום דכיון דע"ג האור משא אסור וכו' בתולדות האור נמי מחמירין ליי האויל ולא תבשיל כ"צ. מי הריץ. יא. מכלי ראשון. ירע"ב. לא בכלי ראשון הוא, [אלא] מי הריץ. יב. ואפי כ"י קליפה לא מבשיל. ירע"ב. ג. דאין כאן בשול. מוס' הא"ש. יד. דכלי ראשון. מי הריץ. טו. קשה, אמאי שרי לשפוך עליו מכלי ראשון. מוס' הא"ש. אפי' הדהה שני אינו מבשיל. ירע"ב. יז. (ה) ודוקא מדויחין, אבל מוס' הא"ש. יח. האלפס והקריה שבעידין מרחיקין לא יתן לתוכן תכלין. מוס' הא"ש. בכלי שני מוס' הא"ש. כ. (ז) לאו דוקא מדויחין. ירע"ב. כא. דה"ק דסתם גג לית ביה עפר דניחוש ביה שמה יתפרו. שלא יקלקל את גגו. מוס' הא"ש ד"ה פסם. כב. גזירה. מוס' הא"ש ד"ה סתם. [אין] דסתם גג הוא טוח בטיט יפה ובסיד, וכשארם חופר, אינו עוקר משם עפר אלא כעין רבבים מרובקים. ירע"ב. כג. דאפי' טלטול מן הצד ליבא, שאינו מטלטל, אלא הגאות מרדכי כד. ברפנות של קרקע קשה. רע"ב. כה. בעומק ומן הצדדין, דבעפר תיחוח ממש ליבא משום גומא. רע"ב. כו. וכשנוטל ממנו לעשות גומא היא מתמלאת מיד מן העפר ששביבותה. ירע"ב. כז. והשתא ליבא גומא כלל. ירע"ב.

גמ' כל שצא בחמין. כל מלוח שצא בחמין מע"ש חורין ושורין אורו בחמין בשבת ואין בו משום תיקון שהרי נתקן כבר: **מדיחין.** שאין זה גמר מלאכתו אבל לא שורין: **חוז מדג מלוח ישן או קוליים האסיפון.** דג שקורין טוני"א: **סהדחמו** זהו גמר מלאכתו. **מדקרי** ליה גמר מלאכתו ש"מ זהו ביטולו וחיוב: **והא דסתן.** בפרק חצית נותנין כו' המים: **לזון בחמה.** שמש: **דשרי.** דאין דרך ביטולו צדק וחמה באור לא מוחלף דליגור הא אטו הא: **בטולדום האור.** כגון אס הווסם הסודר הזה באור מתחילה: **דאסרי.** דהו ביטול: **טולדום חמה.** שהוסם הסודר בחמה: **אטו טולדום האור.** דמאן דחוי סבר דתולדות האור יניחו:

שמה יטמין ברמץ. דמאן דחוי סבר מנדי האי לצשלי והאי לצשלי ומתרייהו דרך הטמנה מה לי רמץ מה לי חול ומשום הכי מודה ר' יוסי: **שמה יזיו עפר.** שמה לא יהא שם חול עקור לכל הצורך ואפי' לאוזוי עפר הדצוק והו חופר גומא: **עפר תיחוח.** כלומר תיחוח בעומק דליכא למיחש למוזין: **גג רוסה.** שרתחו חמה: **ואין מגגלין כסיד רוסה.** דהוא תולדות האור: **ליכא למיגור.** כגג רותח דהא לא מטמין ליה: **אלא לשמה יזיו עפר** ויכנסו בו ליגור: **לפוך אמה של חמין.** וחמי טבריא לאו תולדות האור יניחו ואפי"ה אסרו להו ומודה כה"ר ר' יוסי: **דדמיא להטמנה.** שמתמין מים חמים: **מי כסרה מעשה (א) אסיפא קאי.** לסייעתא דחול ואצק ולאווי דתולדות חמה כי האי גוונא אסרי לגבוי הכל: **ארישא קאי.** אפלוגתא ורבען הוא דאמרי לה אבל לר' יוסי כה"ג לא מיתסר אלא משום דהני תולדות האור יניחו: **והא מעשה.** דחמי טבריא דתולדות חמה יניחו ודמי לאפקעתא דסודרין דליכא למגור לשמה יזיו ואסרי להו: **זטלה**

ההוא תולדות אור הוא °דחלפי אפיתחא דגיהנם אמר רב חסדא

להטמין מצדוד יוס דצדד המוסף הכל גזירה שמה יטמין ברמץ (א) ושמא יתמה ולר"י נראה דמה שהיו מתערבין לזון בחמין לא היה דמי להטמנה וליכא למילף מינה דאיכא למימר דאסרי להו מפני שמצטל המים לזונין^א ונראה לו דסילוף^ב לא היה מתערב בחמין כי היה מוקף מחילות מכל זד והיו מתחממין המים לזוניס שבסילוף ממת חמי טבריא^ב ולא היו רוחלים בחמי טבריא עכמון לפי שריחן רע והשתא דמיא להטמנה שמיס לזונין היו נטמנין בתוך החמין להתחמם^ג: **כל שבא בחמין מלפני השבת.** פירוש שנתבשל לגמרי כדמפרש לקמן בפרק חצית (דף קמה): כגון תרנגולת רדצי אצא שורין אותו בחמין^א אפילו בכלי ראשון^ב וכל שלא צא כו"ט מדיחין אותו לפירוש רש"י דמפרש דעירו"א^א כללי שני^ב אפי' שפיר הכא דאין שורין אותו בכלי ראשון אצל מדיחין אותו מכלי ראשון דרך עירו"א^א אצל לפר"ט דמפרש דעירו"א^א הוא ככלי ראשון^ב ע"כ מדיחין אותו מכלי שני קאמר וכו"כ מאי איריא מדיחין אפילו שורין נמי^ט ואומר ר"י דאפילו בכלי שני^א אין שורין דהואיל דהמים חמין מייחזי ככלי שני^א אצל נותן לתוך דתנן לקמן (דף קמג):^ט אצל נותן לתוך הקערה או לתוך התמחו"ט^ט היינו דוקא תכלין שהן עשוין למתק את הקדירה ולא מייחזי כמבשל א"י^כ ה"ה שורין אותו כיון דאירי בכלי שני והא דנקט מדיחין לאשמעינן דאפילו דחמה היוא גמר מלאכה צמליה הישן וקוליים האסיפון: **שמה יטמין ברמץ.** אצל הפקעת סודרין לא גזרו אטו שמה יטמין ברמץ דסודרין לא דמו לרמץ ואטו סודרין שנתחממו באור לא צעי ר' יוסי למיגור דאין דרך לחממן כל כך שלא יהיו נשרפין: **מלפני שמוזי עפר במקומו.** פי' צקוטרס מתוך שלא יהיה לו חול עקור כל הצורך לכסות אתי לאוזוי עפר הדצוק והו חופר גומא וקשה לריצ"א דהא ליכא איסורא דאורייתא בחופר גומא ואינו כריך

כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין בשבת וכל שלא בא בחמין מלפני השבת מדיחין אותו בחמין בשבת חוץ מן המליחה ישן וקוליים האסיפון שהדחתן זו היא גמר מלאכתן ש"מ: ולא יפקיענה בסודרין: והא דתנן ג' נותנין תבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור ואת המים היפים ברעים בשביל שיצטנו ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו לימא רבי יוסי היא ולא רבנן אמר רב נחמן "בחמה דב"ע לא פליגי דשרי בתולדות האור כ"ע לא פליגי דאסרי כי פליגי בתולדות החמה מר סבר גורנין בתולדות החמה אטו תולדות האור ומר סבר לא גורנין: ולא יטמיננה בחול: וליפלוג נמי ר' יוסי בהא רבה אמר גזירה שמה יטמין ברמץ רב יוסף אמר מפני שמוזי עפר במקומו מאי בינייהו איכא בינייהו עפר תיחוח מיתבי רשב"ג אמר מגגלין ביצה על גבי גג רותח ואין מגגלין ביצה על גבי סיד רותח בשלמא למאן דאמר גזירה שמה יטמין ברמץ ליכא למיגור אלא למאן דאמר מפני שמוזי עפר במקומו ליגור סתם גג לית ביה עפר ת"ש מעשה שעישו אנשי טבריא והביאו סילון של צונן לתוך אמב של חמין וכו' בשלמא למאן דאמר גזירה שמה יטמין ברמץ היינו דדמיא להטמנה אלא למאן דאמר מפני שמוזי עפר במקומו מאי איכא ארישא קאי לא יפקיענה בסודרין ור' יוסי מתיר והכי קאמרי ליה רבנן לר' יוסי הא מעשה דאנשי טבריא דתולדות חמה הוא ואסרי להו רבנן אמר להו ממעשה

אלא לעפרה רדצי שמעון דאמר מלאכה שאינה רכיכה לגופה פטור עליה ור' יוסי לומר לפי פירוש הקוטרס גזירה שמה יתפרו הגומא לטמון הצילה בתוכה ור"ת (ב) הקשה לפירוש הקוטרס דמאי דמשני בסמוך סתם גג לית ביה עפר ארבעה הא סתם גג יש בו מעוינה וכיון דגורנין שמה יתפרו לגזור שמה יתפרו במעוינה ויכסה ועוד שמהא בספרים ישנים מפני שמוזי עפר ממקומו ולפירוש הקוטרס כריך לגרסו^ב שמה יזיו ומפרש ר"ת שמוזי עפר שהוא מוקפה ממקומו כשמתוך הבינה בתוך העפר וסבר רב יוסף דטלטול מן הצד שמיה טלטול ואיכא בינייהו עפר תיחוח היינו^ב שהוא ממוחה כל כך כשמניח הבינה מידו ליפול נטמנת מעלמה בתוך העפר ואינו מוזי עפר ממקומו צדיים והשתא אתי שפיר דסתם גג לית ביה עפר כל כך שיוכל להטמין בתוכו דלחפירת מעוינה לא חיישינן ולפירוש זה היה מצי למימר איכא בינייהו עפר מוכן ובלאו הכי איכא בינייהו טובא כגון גג דאית ביה עפר שמה יטמין ליכא למימר ושמה יזיו איכא וכגון מעשה דאנשי טבריא דשייך יטמין ולא שייך יזיו אצל קשה לרש"א דקאמר בסמוך אלא למ"ד שמה יזיו עפר לגזור ולהאי פירוש לא שייך למימר לגזור אלא הוה ליה למימר ליסתר יש ליישב דמשום דכל איסורי דרבנן הם גזירה אטו דאורייתא נקט האי לישנא ועוד פירש רצינו תס בספר הישר שמוזי עפר ממקומו והו חופר שהוא תולדה דחורש אפילו בעפר תיחוח כגון חול ואצק דרכים כדמוכח בצ"ה (דף מ. טז) דקאמר והא קעביד כתישה בעפר תיחוח והא קעביד גומא אלמא בעפר תיחוח שייך נמי גומא והא דקאמר הכא איכא בינייהו עפר תיחוח היינו כל כך תיחוח כשמניח ביה עליו נשקעת מאליה דצההוא ודאי לא שייך חורש וקשה לפי' דאמאי פליג רבא ארז יוסף ולא חייש למה שמוזי עפר מדקאמר אלא למאן דאמר שמוזי כו' משמע דלרבה ינחא ויש לומר דרבה סבר דלא שייך גומא אלא כשנוטל בידו מן העפר ושאר מקום מן הגומא אצל צנעינת ביה לא שייכא גומא לפי שאינה ניכרת:

איכא בינייהו עפר תיחוח. פירש צקוטרס דבעפר תיחוח לא שייכא גומא והא דמשמע בצ"ה (טז) דבעפר תיחוח נמי שייך גומא כריך לומר לפי' דסתם אירי שיס מעט עפר תיחוח וסביבו קרקע קשה דכשמסיר עפר תיחוח תשאר הגומא קיימת^ב אצל הכא כשיש עפר תיחוח הרבה^ב כשיעשה גומא אינה מתקיימת^ב כי דופני הגומא יפלו ולא יוכלו להתקיים לפי שאין הקרקע קשה^ב: **ואין מגגלין ביצה על גבי סיד רותח.** קשה דמפליג בין תולדות חמה לתולדות האור לפלוג בתולדות חמה גופייהו בין גג רותח לחול ואצק דרכים וגג דאית ביה עפר ולמ"ד דשמה יטמין ברמץ אתי שפיר דמפליג בין גג רותח לסיד רותח שלא כדרך הטמנה אצל בתולדות חמה גופייהו לא מצי למיפלוג אלא בין דרך הטמנה לשלא כדרך הטמנה דבחול נמי אס אינו מטמינו בו אלא מגגלו על גבי שרי: **אלא ע"ג וכו'.** וא"ת לרז יוסף אטו מי לית ליה גזירה שמה יטמין ברמץ והא מהאי טעמא אסרינן להטמין בדבר המוסף הכל יש לומר דמצדוד יוס איכא למיגור שמה יטמין ברמץ ושמה יתמה אצל הכל לא שייך למיגור דאטו אז שרינן לצלל בחמי חמיה דילמא אתי לצלל בחמי אור בשבת וכו"א הא אסרינן משחשיכה להטמין אף כשאין מוסף הכל גזירה שמה יתחיי ויש לומר דהני מילי דצדד המבוסל איכא למיחש שמה יתחיי אצל ביטול גמור כי הכל לא טעו אינשי אטו תולדות חמה: **מעשה**

עין משפט
גר מצוה

צח א ב מיי פיי מהל
כלם הלכה ז:
צב ג מיי פפיה מהל
כלם הלכה טז:
ק ד מיי פיח מהלכות
שנת הלכה ה סמג
לאון סה טוש"ע א"ח סי' טז
של סעף פ:
א ה מיי פיז מהלכות
י"ע הלכה ז סמג לאון
עה טוש"ע א"ח סי' טז
סעף פ:
ב ו מיי שם הלכה ז
שע"כ סעף פ:
ג ז מיי שם הל' ז סמג
שם טוש"ע סי' ע"א:

	<div>✎</div>	
	רבינו חננאל	
	[מתני'] הרהיים של פלפלין טמאה משום שלשה כו'. (א פירוש כלי עץ חקוק, ובאמצעיותו טט של ברזל קבוע במסמרים עומדים מלמטה, והוא נקוב נקיבים דקים כמין כברה, והעלין (מצופה) [משופה] ליכנס בתוך המחוץ באמצע החקיק לאורכו הנקוב ככברה. ושחקין בעלין שראשו מצופה ברזל כמין פטפוטין קטנים (יתר גפים כמעט) וגסין יותר מקטוב מן הנקבים, ונתון הפלפלים על הכרזל העשוי (בסכנה) [בכבדה] וטוחן בעלין, וכשישחק יורד מן הנקבים למטה. ויש בקרקעית התחתון נקב גדול (סותם) [סחום] שכרצוה פותח ונותן הפלפלין השחקין. ומפורש בגמי שלנו, וגם כך פירש בירושלמי, התחתון כלי קיבול, העלין משום כלי מתכות, אמצעי משום כברה. [מתני'] עגלה של קטן טמאה מדרס, דהא קסמין עלה. וגיטלת בשבת משום דאיכא תורת כלי עליה. ואינה נגדרת אלא ע"ג כלים, אבל על הקרקע לא דעביד חריץ, ומשום דאמר דבר שאין מתכוין אסור. וסיפא דהא מתניתין תנא אתר אליבא דר' יהודה, שהיא שנה כל הכלים אין נגררין חריץ מן העגלה מפני שאינה נושה חריץ אלא כובשת. ור' שמעון תני גורר אדם מטה וכסא וספסל בשבת ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ, ואין צריך לומר ברי"ט. (יחופפתא) דלת הנגרות ומחצלת הנגרות ונקליהה הגורר, פותחין ונועלין בהן בשבת ואין צריך לומר ברי"ט.	

הדרן עלך יום טוב

כג:

משום שלשה כר"ם. פי' ואם נטמא זה לא נטמא זה אפי' בשעת מלאכה שהן כולן יחד הואיל וכל אחד ראו למלאכה בלבד^[א] ולא דמי למספרים של פרקים ואומל של רהיטין^[ב] דהתם: הם מחזירים יותר בשעת מלאכה: **משום** כר"י כברה. פירש

רש"י אע"ג שהיא של עץ ואין לה בית קיבול שאין נשאר בה כלל מכל מקום גזרו עליה משום ארוג ולא נראה ללא שייך ארוג צמעשה של עץ: כי אם [צלמר ופשתים ונראה לפרש] בצברה של סלמות דקאמר צירושלמי כצרות של סלמות טמאה משום שיט עליה תורת כלי שמקבלת הסודין שאינן יכולין ללאת דרך נקדים והא דקאמר משום כלי כברה ולא קאמר משום בית קיבול ה"ק משום מורת קבול כלי כברה דחשיב קבול שלה כדפי': **עגלה** של קמין. פירש הקונטרס שהקטן יושב בתוכה ולא נהירא דמאי קא משמע לן פשיטא הא אין לך כלי מיוחד גדול מזה לכך נראה לי דהיינו כלי שעשין לקטנים להתלמד להלוך והיא עומדת על שלשה אופנים ואוחז בה גידיו והיא מתגלגלת לפניו תמיד:

הדרן עלך יום טוב

אין צדין דגים מן הביבין וכו'.

פירש רש"י דאע"ג דאולכ נפש מותר היינו דוקא כגון צשול ואפיייה ושחיטה דאי אפשר מערב יום טוב דיותר טוב פת חמה וגם צשול ציי"ט ושחיטה שמה יסריח אלל זידה אפשר לצודו מערב י"ט ויניחנו צמים צמלודמו ולא ימות ולא נהירא כדמפרש צייש מצילתין (דף ג. וס) גבי גזרה שמה יתלוש דאין לחלק צאכל נפש צין אפשר לעשותו מערב יום טוב לאי אפשר אלא דוקא צמכשירין יש חלוק לכך ג"ל^[א] כפר"ח מקינוין שפירש לעיל (דף ג. סד"ה גזרה) משום דדמי לקצירה:

ואין נותנין לפניהם מוונות. פירש רש"י דאין מוונותן עליו דהם אוכלים עשז הנמלא צמים וגם פעמים אוכלים עפר וגדולים אוכלים הקטנים ואפילו למאן דשרי מאך אשר יאכל לכל נפש (שמות יב) דמשמע אפילו צהמה מכל מקום דגים לא הואיל ואין מוונותן עליך ותימה דבגמרא פריך ורמינהי ציצרין של חיה ועוף אין לדין וכו' ומשי כאן ציציר קטן כאן ציציר גדול והשתא תינח מצידה לצידה תרל"ט שפיר אלא מוונות מאי תרל"ט דצמתי' אמרי' ונותנין לפניהם מוונות והתם אמרי' אין נותנין לפניהם מוונות. לכך נראה לי דהא תליא צהא אי זידה מותרתו מותר נמי ליתן לפניהם מוונות: והכי פירושו אין לדין דגים מן הביצרין וכו' ואין נותנין לפניהם מוונות גזרה שמה יודס דהא זידה שלהן אין מותרת ציום טוב^[ב] והשתא כשמרתך בגמרא מצידה ממונות נמי ינחא דהא צהא תליא ומכל מקום קשיא דמשמע הכא דהיכא דצידה שלהן אסורה אפילו לצרוק להם מוונות אסור וצפרק מי שהחשיך (שם) דף קט: ושם) קאמר גבי דצרים שאסור ליקח מהן למשדא קמייהו אסור ולא שייך למגור שמה יקח מהן אצל הכא מיירי ציום טוב

יום טוב פרק שני ביצה

מתני' **טמאה** **משום** שלשה כלים. מקבלת טומאה על שם שלשה כלים. נפקא מינה דאי נמי אול חד שמה מינה טמאה משום אידך ובגמרא מפרש לה: **גמ'** **סחוסה**. שמקבלת אבק הפלפלין כשופל דרך נקצי המכזר: **משום** **כלי קבול**. שכלי עץ שיט לו

בית קבול הוא: **אמצעים**. שהיא מקפת את המכזר משום כלי עץ לא מטמאה דאין קבולה קבול אלא חכמים גזרו טומאה על הכברה משום ארוג ואפי' אין המכזר של מתכת מטמאה משום כלי כברה. ושלנו שהיא של מתכת ודאי טמאה משום פשוטי כלי מתכות: **ועליונה**. שמכתשין ושחקין צה הפלפלין טמאה משום כלי מתכות דמשום כלי עץ ליכא לטמוייה דפשוטייהו טהורין אלא משום כפוי התחתון שהוא עיקר והעץ צטל אללו: **מתני'** **עגלה של קטן**. שעשין לו לשחוק וישב עליה ומטלטלין אותו עליה: **טמאה מדרס**. אם התינוק זב נעשית העגלה אב הטומאה דמיומדת לישיבה היא דהא סומך קטן עליה נמלאת שהיא מיוחדת לו לישיבה ואין אומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו דאילו לא מיוחדא להכי לא הוה אב הטומאה כדמניא יכול כפה סאה וישב עליה כו' (שבת דף נט.). **ונטלת צצבת**. דמורת כלי עליה: **ואינה נגררס**. צצבת: **אלא על גבי כלים**. על גבי צגדים מפני שעושה חריץ בקרקע וחופר חייב משום חורש: **מפני שצובשת**. חריץ הנראה צהלוכה לא על ידי חפירה הוא אלא צובשת ודויסת הקרקע וגדוש תחמיה ונעשה מקומה נמוך אבל אינו זז עפר ממקומה: **גמ'** **לעשות חריץ גרסינן: כובשת** אין. כובשת היא אצל חריץ לא עבדא: **סיני טנאי ואליבא דרבי יהודה**. חד סבר העגלה נמי כשאר

כלים דעושה חריץ צגרייתה שפעמים שאין האופן מתגלגל והוא נגרר וחופר ואידך סבר לא שכיח הכי ואינה אלא כובשת תחת גלגולה:

הדרן עלך יום טוב

אין לדין דגים. אף על גב דשחיטה ואפייה וצשול מאצות מלאכות הן והותרו לצורך יום טוב טעמא משום דאי אפשר מערב יום טוב דשחיטה חייש למכזר צשרא פן יתחמס ויסריח אצל זידה אפשר לצודו מבעוד יום ויניחנו צמלודמו צמים ולא ימות ולמחר יטלהו: ציצרים. של דגים הן צריכות של מים שקורין ויצי"ר. ציצרין של חיה קרפיפות מוקפין גדר סביב וכונסין לתוכן חיות הצר וילדות ומגדלות שם: **ואין נותנין**. לפני הדגים מוונות ואפי' למאן דאמר^[א] נפש צהמה צמשמע הני מילי דמוונותן עליך אצל דגים אפשר להם צלא מוונות שהם אוכלים שרשי עשבים וקרקע וגדול אוכל את הקטן: **אצל לדין חיה ועוף**. המכונסים מאתמול. קא סלקא דעתך השתא כיון דמוקפים גדר הוו להו כנלודין ועומדין אצל דגים נשמטין לחורים ולסקדים והויא זידה ציום טוב: **ונותנין לפניהם מוונות**. צימי החורף צריכין מוונות ואף צימי הקיץ צמקוס דריסת צני אדם שאין עשבים עולים צו:

המחוסר

דלאוכל נפש מותר גזרינן דלמא כשיתן להם מוונות שמה יוד מהם:

כל

מסורת הש"ם

(א) שנת טו., (ב) שנת טו., (ג) שנת מא: (ד) וי"ג, (ה) שם וי"ג, (ו) שם וי"ג, (ז) [ז"ל דמניא], (ח) שם כב. כט: מו: [מוספתא פי"ב פסחי קא. מנחות מא:], (י) [שבת ק"ו:], (יא) [לעיל כא:], (יב) [שבת מא:], (יג) כפי ר' ממאל כ"ל.

	<div>✎</div>	
	גליון הש"ם	
	מתני' ואינה נגררת. עין שנת דף פא ע"ב מוס' ד"ה והארי':	
	<div>✎</div>	
	לעיו רש"י	
	ויביי"ר. ברכת-דגים.	
	<div>✎</div>	

	<div>✎</div>	
	מוסף רש"י	
	עגלה של קטן. לנחך צה ולטלטלו עליה טמאה מדרס. הואיל ופעמים שישב עליה (שבת טו.). דבר שאין מתכוין מותר. ואף על גב דקעביד חריץ והי מוליה דמורש או צונה (שבת כב.). הדרן עלך יום טוב	
	<div>✎</div>	

מוסף רש"י

עגלה של קטן. לנחך צה ולטלטלו עליה טמאה מדרס. הואיל ופעמים שישב עליה (שבת טו.). דבר שאין מתכוין מותר. ואף על גב דקעביד חריץ והי מוליה דמורש או צונה (שבת כב.). הדרן עלך יום טוב

מוסף תוספות

א. שנים התחתונים ראויים להניח בהן שום דבר, ועלין ראוי לכבוש בו ע"י דבר אחר. הלא"ה.
ב. בשעת חיבורן הוי חיבור יפה אבל כאן אף בשעת מלאכה אינן מחוברין. שם. ג. דלא אשכחן דמטמא משום אריג אלא טורי ואריג ש"ט. ד. וקס"ד שאין כאן דגאור מדרס קמ"ל. ועי"א. ה. וכי בשביל שאינו מקורה מצויין להם מוונות. מוס' שנת קו: ד"ה ואין נותנין. ו. דהוי כניצוד (רמב"מ דאורייתא. מוס' שם. ועי"ש צרשי"א. ז. דחשיב טפי ממונותיהם עליון אבל כאן שמן הנורה אין ניצודין לא חשיב מוונותיהן עליון. אצל כל שאין בו צידה דאורייתא אלא דרבנן נותנין. רש"י.

^[א] ע"י צנורן ערך ריטום. (ב) ספן ספי"ב. והמניה דצ"י ציין דהוא צנוספתא סוכה ולא מאלתי שם